

ΠΟΛΥΘΕΪΣΜΟΣ ή ΜΟΝΟΘΕΪΣΜΟΣ; Ποιος Προηγήθηκε;

Ο γενικός όρος "Εξέλιξη" θεωρείται από τον μέσο άνθρωπο ότι περιγράφει την πρόοδο του σύμπαντος και του ανθρώπου. Συχνά, ωστόσο, δεν συνειδητοποιείται ότι ο όρος αυτός καλύπτει αρκετές διαφορετικές θεωρίες, οι οποίες κυμαίνονται από εκείνη που υποστηρίζει ότι η Εξέλιξη είναι ένας παράγοντας που ενεργεί από μόνος του (τυφλά, και χωρίς συνειδητό σκοπό, επιφέροντας αλλαγές και καταλήγοντας στον κόσμο με τη μορφή που τον γνωρίζουμε) μέχρι εκείνη που τη θεωρεί μέθοδο την οποία ο Θεός χρησιμοποίησε για τη Δημιουργία.

Δύο πράγματα, ωστόσο, φαίνονται να είναι κοινά σ' αυτές τις διαδικασίες. Πρώτον, όλα λειτουργούν λίγο ή πολύ αυτόματα, και δεύτερον, όλα θεωρούνται πως οδηγούν σε τελική βελτίωση. Μία εφαρμογή αυτών των απόψεων είναι το ότι θα πρέπει επίσης να προεκτείνονται στη θρησκεία. Αν ο κόσμος βαθμιαία "βελτιώθηκε" μέχρις ότου έγινε ικανός να υποστηρίξει τη ζωή, και ο άνθρωπος "βελτιώθηκε" μέχρις ότου έφτασε στην παρούσα κατάστασή του, τότε και η θρησκεία επίσης θα πρέπει να έχει προοδεύσει από πρωτόγονες και ποταπές μορφές στις υψηλότερες λατρείες που τώρα υπάρχουν.

Ο Καθηγητής Ambrose Fleming περιέγραψε συνοπτικά την υποτιθέμενη διαδικασία της εξέλιξης της θρησκείας:

"Γι' αυτούς [τους εξελικτικούς] η θρησκεία άρχισε με το να αποδίδεται θεϊκότητα σε όλα τα πράγματα στον φυσικό κόσμο τα οποία κινούνται. Αυτό μετά, προχωρώντας, δημιούργησε μία πίστη σε πολλές θεότητες ή πνεύματα, μερικά καλά, μερικά κακά: και έτσι αναφάνηκε ο πολυθεϊσμός (η πίστη σε πολλούς θεούς). Έπειτα, βαθμιαία, συσσωρεύτηκαν ενδείξεις για την ενότητα του υλικού κόσμου, και καλλιεργήθηκε μία υψηλότερη ιδέα ηθικής στις σχέσεις μεταξύ των ανθρώπων. Έτσι σιγά-σιγά έφτασαν στην αντίληψη μίας μοναδικής κυριαρχικής θεότητας (μονοθεϊσμός), και ο μονοθεϊσμός στις ποικίλες μορφές του αντικατέστησε τον παλιό πολυθεϊσμό" (A. Fleming, *Evolution or Creation?*)

Έμφαση δόθηκε στις εμπειρίες του ύπνου και των ονείρων. Οι αρχέγονοι άνθρωποι έβλεπαν τον θάνατο σαν ένα μακρύ ύπνο. Στα όνειρα ο νους εισέρχεται σε έναν φανταστικό κόσμο όπου το κάθε τι φαίνεται πραγματικό και μη πραγματικό, προκαλώντας την ιδέα ότι υπάρχει ένας άλλος κόσμος πέρα από αυτόν. Συνοψίζοντας, αυτές οι δηλώσεις σημαίνουν ότι η θρησκεία, όπως και οι άλλοι τομείς, αποτελούν μία εξέλιξη του ανθρώπου.

Η Βίβλος, ωστόσο, με τη θρησκευτική έννοια, μιλάει για την πτώση του ανθρώπου από την αγνή λατρεία του Ενός Δημιουργού του στην ειδωλολατρία και τον πολυθεϊσμό. Αυτή η διδασκαλία δεν περιορίζεται στην πραγματική περιγραφή της εισόδου της αμαρτίας και του θανάτου στον κόσμο μέσω της παράδοσης του ανθρώπου στον πειρασμό☒ δεν περιορίζεται μόνο στην Παλαιά Διαθήκη. Βρίσκεται και στην Καινή Διαθήκη, και είναι κεντρική στη διδασκαλία του Απόστολου Παύλου, και επιπλέον, έχουν την επιδοκιμασία του ίδιου του Ιησού, ο οποίος δεχόταν τα γραπτά του Μωυσή ως θεόπνευστα, και ανέφερε ως βάση για την ηθική συμπεριφορά το γεγονός της δημιουργίας του άνδρα και της γυναίκας από τον Θεό (Ματθ. 19:4). Αν και θεωρητικά μπορεί να υπήρξε μία ανύψωση του ανθρώπου πριν από την πτώση του, πρακτικά φαίνεται ότι υπάρχει μία ασυμφιλίωτη διαφορά μεταξύ των δύο αυτών απόψεων. Στην αρχή το ανθρώπινο γένος λάτρευε έναν

Θεό, και μετά ξεπέφτοντας άφησε να χαθεί αυτή η αγνότητα της λατρείας; ή έφτασε, μετά από οδυνηρά στάδια εξέλιξης και από πολύ χρόνο στην ειδωλολατρία, στην αντίληψη ενός μοναδικού υπέρτατου Όντος;

Έχουν γίνει πολλές προσπάθειες για να απαντηθεί αυτό το ερώτημα από διάφορες επιστήμες: από τη μελέτη του ανθρώπου, από τη μελέτη των φυλών, την ιστορία, την αρχαιολογία, κλπ. Για τον παρόντα σκοπό μας ενδιαφερόμαστε μόνο για τον τελευταίο τομέα έρευνας, την αρχαιολογία. Έχει η σκαπάνη του αρχαιολόγου ρίξει κάποιο φως στο ζήτημα; Αναπόφευκτα, ανακαλύψεις από το παρελθόν έχουν αποκαλύψει πολλά για τις θρησκευτικές τελετές και πρακτικές των πρώτων κατοίκων της γης. Όσο τα αρχαιολογικά ευρήματα σχετίζονται με όλο και αρχαιότερες περιόδους, δείχνουν ότι η λατρεία του ενός Θεού αναπτύχθηκε στους μεταγενέστερους χρόνους; ή μήπως τα αρχαιότερα αρχεία δείχνουν ότι οι άνθρωποι λάτρευαν μία θεότητα, λατρεία που αργότερα εκφυλίστηκε στην αφιέρωση σε πολλούς θεούς και κυρίους;

Και από τη Μεσοποταμία και από την Αίγυπτο έχουν έρθει μαρτυρίες. Ο Δρ Stephen Langdon, Καθηγητής της Ασσυριολογίας στο Πανεπιστήμιο της Οξφόρδης, έκανε πολλή εργασία στην αντίστοιχη περιοχή, ιδιαίτερα στην Κις, κοντά στη Βαβυλώνα. Άλλες εκσκαφές έχουν γίνει στην Ερέχ, την έδρα του Ανού, θεού του ουρανού και πατέρα όλων των θεών. Οι ανακαλύψεις οδήγησαν τον Δρα Langdon σε οριστικά συμπεράσματα για το ζήτημα που εξετάζουμε, τα οποία δημοσίευσε στην εργασία με τίτλο *Semitic Mythology* και σε άρθρα στα περιοδικά *Scotsman* (Νοέμβριος 1936), και *Evangelical Quarterly* (Απρίλιος 1937).

Το τελευταίο άρθρο ανατυπώθηκε στο βιβλίο του Sir Charles Marston *The Bible Comes Alive*. Σ' αυτό το άρθρο ο συγγραφέας ξεκαθαρίζει τη φύση των αρχαιολογικών μαρτυριών πάνω στις οποίες βασίζονται οι απόψεις του. Οι πρώτοι κάτοικοι της περιοχής στην οποία κτίστηκαν οι πόλεις Ουρ, Ερέχ, και Κις, είναι γνωστοί ως Σουμέριοι. Τα αποτελέσματα των εκσκαφών δείχνουν ότι στη διάρκεια της ύστερης ιστορίας τους, λίγο πριν την εποχή του Αβραάμ, αυτός ο λαός είχε περί τους 5.000 θεούς. Περί το 3.000 π.Χ., χίλια χρόνια πριν τον Αβραάμ, είχαν 750 θεούς. Όσο προχωράμε ακόμα πιο πίσω ο αριθμός των θεών ελαττώνεται γοργά φτάνοντας σε 4 και τελικά σε 2: τον Ανού της πόλης Ερέχ, θεό του ουρανού, και την Ιννίνι, "Βασίλισσα των Ουρανών". Το κάθε τι τελικά δείχνει προς έναν αρχικό θεό, που έχει το όνομα Αν, μία λέξη που σημαίνει "ουρανός", από την οποία προέρχεται το όνομα Ανού.

Σχολιάζοντας πάνω σε αυτές τις ανακαλύψεις, ο Καθηγητής Langdon γράφει:

"Μπορεί να κάνω λάθος στο να πιστεύω καταλήγοντας ότι, και στη θρησκεία των Σουμερίων και στη θρησκεία των Σημιτών (οι Σημίτες διαδέχτηκαν τους Σουμέριους), ο μονοθεϊσμός προηγήθηκε του πολυθεϊσμού και της πίστης σε καλά και κακά πνεύματα. Η μαρτυρία και οι λόγοι γι' αυτό το συμπέρασμα, έχουν τεθεί κάτω από προσεκτική εξέταση και έντονη κριτική θεώρηση. Είναι, πιστεύω, συμπέρασμα γνώσεως και όχι προσωπικής προκατασκευασμένης θεωρίας".

Και πάλι προσθέτει:

"Κατά τη γνώμη μου, η ιστορία της αρχαιότερης θρησκείας του ανθρώπου είναι μία ταχεία παρακμή από τον μονοθεϊσμό στον ακραίο πολυθεϊσμό και στην ευρέως

διαδεδομένη πίστη σε κακά πνεύματα. Είναι, με την πραγματική έννοια του όρου, η ιστορία της πτώσης του ανθρώπου” (*Semitic Mythology*).

Επιπλέον αναφέρει:

“Η ιστορία της Σουμεριανής θρησκείας, η οποία υπήρξε η πιο ισχυρή θρησκευτική και πολιτιστική επιρροή στον αρχαίο κόσμο, θα μπορούσε να ανιχνευτεί, μέσω των ιερογλυφικών επιγραφών, πίσω μέχρι σχεδόν τις αρχέγονες πεποιθήσεις του ανθρώπου. Η μαρτυρία δείχνει αλάνθαστα προς έναν αρχικό μονοθεϊσμό. Οι επιγραφές και τα φιλολογικά υπολείματα των αρχαιότερων Σημιτικών λαών επίσης δείχνουν την ύπαρξη ενός αρχικού μονοθεϊσμού ...” (*The Scotsman*, 18 Νοεμβρ. 1936).

Ο T. A. Waddell, στο βιβλίο του *Makers of Civilisation*, δείχνει ότι στην πορεία των αρχών της ιστορίας της Ουρ των Χαλδαιών υπήρχε μία ξεκάθαρη διαδικασία εκφυλισμού στην τήρηση της θρησκείας. Το 1933 ο Δρ Frankfort περιέγραψε ευρήματα στην Εσνούνα της Μεσοποταμίας, χρονολογούμενα 400 με 500 χρόνια πριν από τον Αβραάμ, τα οποία έδειχναν ότι, ενώ η λατρεία του ήλιου αποτελούσε την κύρια λατρεία, υπήρχε και ένας αριθμός μικρότερων θεοτήτων, και ακόμα και η λατρεία του Όφεως ήταν ισχυρή. Στην Αίγυπτο, τα ιερά οικοδομήματα στην Σαχάρα, που χρονολογούνται περί τα 200 χρόνια πριν τον Αβραάμ, δείχνουν σχετικά απλές θρησκευτικές ιδέες, πολύ διαφορετικές από τις πεποιθήσεις που έβλεπαν θεούς σε “κάθε γωνία του δρόμου” των μεταγενέστερων Αιγύπτιων, οι οποίοι είχαν κυριαρχηθεί από τους πολυθεϊστές ιερείς τους.

Αναμφίβολα, περαιτέρω μαρτυρία πάνω στο αντικείμενο θα ανασκαφεί στο μέλλον, αλλά, από ότι έχει ειπωθεί, είναι φανερό ότι η άποψη πως ο μονοθεϊσμός προηγήθηκε, είναι εξαιρετικά ισχυρή, και ότι με βάση την αρχαιολογία, η αντίθετη άποψη είναι, στην καλύτερη περίπτωση, πολύ ύποπτη αν όχι αναξιόπιστη.

Ο πιστός στον Ιησού Χριστό δεν χρειάζεται επιβεβαίωση των δηλώσεων του Κυρίου του. Ωστόσο, είναι ενδιαφέρον να παρατηρήσουμε πόσο οι ιδέες ταλαντούχων επιστημόνων, ειδικών στον τομέα τους, οδηγούνται από τις σύγχρονες ανακαλύψεις να εναρμονιστούν με τα λόγια του Κυρίου μας και με τη γενική θέση που η Βίβλος περιγράφει.

Γιατί είναι φανερό πως οι Γραφές αποτυπώνουν ότι από την αρχική λατρεία του Ενός Θεού η θρησκεία των ανθρώπων εκφυλίστηκε στη λατρεία αναρίθμητων θεών και πνευμάτων☒ οι πολυθεϊστικές θρησκείες συνοδεύονταν από σκληρά, απάνθρωπα και διαστροφικά τελετουργικά. Από αυτά τα έργα του σκότους ο κόσμος άρχισε να ελευθερώνεται: με την αποκάλυψη στον Αβραάμ και στον Μωυσή του Γιαχβέ Θεού ο οποίος είναι ο ένας και μοναδικός Θεός☒ με την αποδοχή αυτής της αποκάλυψης από το λαό των Εβραίων και τη συνεχή προσκόλληση σ’ αυτήν☒ με την τελική εξαφάνιση των ειδωλολατρικών θρησκειών από το μεγαλύτερο μέρος του πλανήτη ως αποτέλεσμα της διδασκαλίας του Ιησού Χριστού και των αποστόλων, που άρχισε από τη γη του Ισραήλ και θριάμβευσε μέχρι τα πέρατα του κόσμου.

Η ισχυρή φύση της αλλαγής που επήλθε περιγράφεται ζωηρά από τον Καθηγητή James Orr στο βιβλίο του *The Problem of the Old Testament*:

“Ένας από τους αρχαίους πατέρες της Εκκλησίας [Κλήμης Αλεξανδρείας] μας δίνει μία περιγραφή ενός Αιγυπτιακού ναού — ψηλός, ευρύχωρος, μεγαλοπρεπής, εμπνέοντας με το μεγαλείο του έντονο δέος στον λατρευτή. Εισέρχεστε μέσα στο

ναό, αλλά όταν ο ιερέας, μέσα σε μία βαριά ατμόσφαιρα, τραβάει το πέπλο που κρύβει το εσωτερικό ιερό, τι βλέπετε; Μία γάτα, έναν κροκόδειλο, ένα φίδι, ή κάποιο άλλο ζώο, να κυλιέται πάνω σε ένα πορφυρένιο καναπέ. Επισκεφτείτε τώρα το ναό του Ιεχωβά στην Ιερουσαλήμ. Και εδώ επίσης υπάρχουν ιερείς, θυσιαστήριο, και ένα ιερό που κρύβεται με πέπλο. Μέσα από το πέπλο υπάρχει η κιβωτός της διαθήκης, καλυμμένη από το θρόνο του ελέους, ραντισμένη με το αίμα της εξιλέωσης, και σκιαζόμενη από τα χρυσά χερουβείμ. Αν ανοιχτεί το καπάκι της κιβωτού και μέσα στην κιβωτό που αποτελεί το κέντρο της θρησκείας του Ισραήλ, στο πιο ιερό μέρος τί βρίσκετε; *Τις δύο πλάκες του ηθικού νόμου*" (σσ. 47,48). Εδώ βρίσκεται η διαφορά μεταξύ του αληθινού μονοθεϊσμού και της ανθρώπινης φαντασίας. Ακόμα και τώρα, μεταξύ πολλών που ισχυρίζονται ότι έχουν απελευθερωθεί από τη λατρεία των ειδώλων, ο Θεός του ουρανού, ο Γιαχβέ, είναι ακόμα ο "Άγνωστος Θεός". Ωστόσο, ο μεγαλύτερος θρίαμβος της πίστης σε έναν Θεό δεν έχει ακόμα έρθει, γιατί είναι προφητευμένο ότι τελικά, "όλοι θα Με γνωρίσουν, από τον μικρότερό τους μέχρι τον μεγαλύτερό τους, λέει ο ΓΙΑΧΒΕ" (Ιερεμίας 31:34).

F. E. MITCHELL

(*The Testimony*, Νοέμβριος 1998)

Βιβλιογραφία (εκτός από την αναφερόμενη στο κείμενο)

- *The Bible Triumphant*, Urquhart (1938).
- *The Origin and Growth of Religion*, W. Schmidt (1931).
- "Primitive Monotheism", S.A.Cook (*Journal of Theological Studies*, Oct. 1931).